

A

SZABADKÖMŰVESSÉG

ÉS

AZ URALKODÓHÁZ

ABAFI LAJOS



BUDAPEST

AIGNER LAJOS

I.

„Nem a legrosszabb gyümölcs az, melyre a darázs száll – Goethe e mondása eszünkbe jut, valahányszor újabban a szabadkőművesség ellen intézett támadásról értesülünk. Nem akarjuk e szövetséget ellenségei ellen védelmezni. Nem is szorul rá: hiszen megszámlálhatatlan légiója a műveknek áll mögötte, mely humanitárius és haladási elveit igazolja. Egyébiránt még nem létezett társulat, mely oly kiapadhatatlan controversiákra adott volna alkalmat s a mely oly óriási irodalommal rendelkeznék, mint épen a szabadkőművesség. Igaz ugyan, hogy rajta kívül nem is állt még fenn szövetség, mely épen türelmességet és műveltséget terjesztő irányzatainál fogva oly fáradhatatlanul támadtatott volna meg azok részéről, kik az emberiség üdvét az ellenkező úton keresik. Másrészt pedig nem is-

merünk más oly egyesületet, mely a társadalom minden rétegében annyi kiváló taggal dicsekedhetett volna, mint épen a szabadkőművesség. Nemcsak oly szellemi hősök, mint Goethe, Voltaire, Franklin, Lessing, Puskin, Wieland és Kazinczy; nemcsak művészek mint Mozart és Haydn; nemcsak hősök mint Washinpon, Lafayette és Poniatovsky; nemcsak államférfiak mint Kaunitz, Pálffy Károly és Széchenyi Ferencz tartoztak hívei közé, hanem fejedelmek is, mint nagy Frigyes porosz király, I. Vilmos német császár, a svéd és szász királyok, valamint braunschweigi, hesseni és angol fejedelmek és hercegek stb.

De az osztrák-magyar monarchia fejedelmei közt is volt néhány, kik tagjai voltak e szövetségnek, míg mások azt hallgatag túrték vagy nyilvánosan is oltalmukba vették. Fejedelmi házunk e viszonya a szövetséghez, – mely a császári örökös tartományokban mai nap engedélyezve nincs – némely olvasónk előtt uj lehet.

Jelen sorok célja, e viszonyt röviden vázolni, részben oly okiratok alapján, melyek csak imént kerültek (gróf Festetics Pál déghi levéltárából) napfényre.

1731-ben történt, hogy lotharingiai Ferencz herceg, utóbb Toskana nagyfejedelme, 1736. óta Mária Terézia császár-királyné férje s 1745. óta római-német császár: Németalföldön, Hágában a szabadkőművesi szövetségbe lépett.

Daczára annak, hogy fölséges neje 1740-ben corregensévé nevezte ki, távol maradt az állami ügyektől; de annál buzgóbban pártolta a kereskedelmet és ipart, művészetet és tudományt. A szabadkőművesi szövetség törekvéseiben való részvételéről semminemű határozott adattal nem rendelkezünk, de bizonyos, hogy az aegise alatt 1742-ben alakult első bécsi páholynak tagja volt.

Buzgó protectora volt az osztrák szabadkőművességnek, és valahányszor ezt valami veszély fenyegette, az ő hathatós karja volt az, mely az arra mért csapást gyöngítette. Midőn az 1738-ban kibocsátott pápai átok folytán Toskanában az inquisitió a szabadkőműveseket üldözte, ismét Ferencz nagyfejedelem volt az, a ki annak áldozatait kiszabadította, valamint bizonyára az ő befolyásának tulajdonítandó, hogy ama pápai átkot Ausztriában nyilvánosan ki nem hirdették.

Ez kétségkívül nagy vívmány volt a

korona bigott, feudál tanácsosaival szemben, kik minden akatholikus és szabad mozdulatot csirájában szerettek volna elfojtani, és kik igen jól látták át, hogy a szabadkőművesség a humanitás mellett felvilágosodásra és vallási türelemre törekszik. Nem is vált nehéz feladatuk a jámbor, istenfélő, szigorúan katholikus fiatal fejedelemnőt, azon veszélyek közepette, melyek trónját fenyegették, arra a nézetre téríteniök, hogy a szövetség a vallást és államot fenyegeti. Szintoly könnyen magyarázható meg az, hogy – miután általán mindennemű gyülekezés el volt tiltva – a császárné, ellenszenves indulatában a páholy feloszlatására vonatkozó parancsot helybenhagyta. Ez 1744-ben meg is történt, s ez alkalommal 18 szabadkőművest – többnyire legmagasabb rangú férfit – letartóztattak. Ferencz császár azonban közbevetette magát és késznek nyilatkozott a szabadkőművesek viselt dolgaiért felelősséget vállalni és minden vádra megfelelni, mely ellenök emeltetnék. Fellépését siker koronázta: egy hét múlva, a későbbi császár, II. József neve napján szabadon bocsátották a foglyokat oly utasítással, hogy jövőre ne elegyedjenek

ily dolgokba, mivel különben hivatalait elvesztik s a legfelsőbb kegyelemvesztést érzékenyen fogják tapasztalni.

Az utóbbi azonban alighanem csak pro forma volt mondva; mert habár tudva volt, hogy a szabadkőművesek páholymunkáikat bizonyos megszakítás után újra megkezdték, arról hivatalosan nem vettek tudomást és nem is háborgatták őket többé. Gyülekezeteiket – igaz – a legnagyobb titokban kellett tartani ok és minden feltűnést féltékenyen kerülniök. E hallgatag tűrés azonban elegendő volt a szabadkőműveseknek; csendben terjeszkedtek és segítettek, a hol segíteni kellett. Új páholyok keletkeztek Bécsben, Prágában, Magyarországon és Erdélyben.

Ferencz császár hirtelen halála (1765.) nagy csapás volt a bécsi szabadkőművesekre nézve: hiszen benne legjobb testvérüket, egyedüli gyámjukat és pártfogójukat veszítették el. De nemsokára új szószólójuk volt támadandó.

Ez Albert Kázmér szász-tescheni herczeg, III. Frigyes Ágost lengyel király fia volt, a ki 1738-ban születvén, 1764-ben Drezdában lépett a szövetségbe s 1766-ban Mária Krisztina főherczegnő férje lett. Mint -a csá-

szárné kedvencz leányának férje annak különös kegyét bírta, melyet fel is használt arra, hogy a fejedelemnő meggyökerezett ellenszenvét csillapítsa s benne a szabadkőművesek iránt jobb véleményt keltsen. Az utóbbi, úgy látszik, sikerült is neki, de nem egyúttal az, hogy a császárnét kegyesebbre hangolja. Ellenkezőleg úgy nyilatkozott az, egykorú levél szerint: „Tudom, hogy parancsaim ellenére léteznek országomban páholyok: de nem akarok erről tudni, hacsak a nyilvánosság piaczára ki nem lépnek s azáltal parancsaimat nyilvánosan ki nem gúnyolják, mely esetben példát kellene statuálnom.” „Az oka annak: így folytatja a levélíró – mért nem akar bennünket nyilvánosan túrni? az idevaló papság, mely azt állítja, hogy ily mystikus társaságnak bizonyára lesznek oly szertartásai és törvényei, melyek a római egyházzal meg nem egyeznek teljesen. Ez egyetlen föltevés nagyon sokat nyom ő felsége előtt.”

A császárné e nyilatkozatával a szabadkőművesek egyelőre meg voltak elégedve s alighanem a herczeg is, kit mindazáltal az osztrák szabadkőműves-ség protectorának tekintettek, kivált

mióta (1772) a prágai és bécsi skót páholyoknak megengedte, hogy nevét czimökben („K á z m é r a 3 koronázott csillaghoz és 3 koronázott oszlophoz.** és „Albert az arany sisakhoz”) használhassák. Az előbbi páholylyal élénk összeköttetésben állt, és fenmaradt néhány levele, melyekben igen szerényen lép fel, véleményét mindig csak tanácsként mondja ki, s ismételten tiltakozik az ellen, mintha parancsokat akarna osztani vagy csak döntő szót is mondani. A szövetséghez való viszonyát s arról táplált nézeteit egy, Pozsonyban 1774. febr. 11-én keltezett levelében jellemezte, mondván: „Minden kínálkozó alkalommal éber lesz bennem az a hála, melyre engem az egész tiszteletreméltó páholy bizalomteljes érzületével kötelezett; minden eshetőségekben azon leszek tehát, hogy az egész iránt táplált kiváló nagyrabecsülésemet tényleg bizonyítsam; különös szerencsémnek tartanám azonban, ha abbeli őszinte kívánságom: az örökös tartománybeli skót mesterekre nézve hasznossá válhatnom, és dicséretes törekvéseiket előmozdíthatnom, – lényeges eredményre vezetne, hogy ezáltal bennem helyezett bizalmukat igazolhatnám.”

A szabadkőművesség helyzete mindazáltal nem javult és még 1775. jan. 8-án arról értesíti a herczeg a prágai páholyt, hogy „a rendre újabban – nem tudom voltakép miért, – vizsga szemmel tekintenek,” s ennélfogva gyülekezeteikben lehetőleg óvatosak legyenek.

Daczára e nyomasztó helyzetnek rendkívül gyorsan terjedt el a szabadkőművesség az osztrák-magyar monarchiában, és számos városban alakultak páholyok. Akkor azonban a különböző felekezetek vagy rendszerek versengést kezdtek, mely az ügynek csak ártalmára tehetett.

A legtöbb páholy az úgynevezett *strictae observantiae* templomos-rendszert s a berlini Nagypáholyét (az úgynevezett zinnendorfit) követte. Az előbbi, melynek élén Ferdinánd braunschweigi herczeg állott, és melyhez Albert herczeg is tartozott, úgy tagjainak száma, mint jelentősége által előnyben volt. Ez felkölté a berlini Nagypáholy irigységét, mi – hogy felülkerekedhessek – arra bírta, hogy 1776-ban legügyesebb ágensét, Sudthausen dán kapitányt Bécsbe küldje azon utasítással, hogy ott lehetőleg nyerjen tért és – hacsak egyáltalán lehetséges, – Albert her-

czeget, sőt II. József császárt is, (ki 1765-ben uralkodótársává vált,) az ő rendszere számára nyerje meg.

Küldetése nem sikerült teljesen, de az eredménnyel mégis meg lehettek elégedve; mert egyéb magasrangú férfin kívül Albert herczeget is annyira tudta Sudthausen érdekelni, hogy ez végre kijelenté kívánságát, hogy a berlini rendszerbe be akar avattatni, a mi Schönbrunnban három ülésben végbe is ment. A herceg a vele közlöttekkel nagyon meg volt elégedve és azt az élénk óhajást fejezte ki, bárha a két rendszer egyesülne.

Megjegyzendő, hogy a herceg ezen több fokba való felvételénél neje, Krisztina főherczegnő szorgosan örködött, ne hogy a társaság meglepetésnek kitéve Jegyen. Egyébként is minden alkalommal a szabadkőművesség buzgó barátnőjeként viselkedett, szintúgy mint nővére, Karolina főherczegnő, IV. Ferdinánd nápolyi király neje, kinek szószólásának köszönhetni, hogy 1775. a keményen üldözött nápolyi szabadkőművesek büntetlenül maradtak és hogy 1785-ben az ellenök kibocsátott tilalmakat visszavonták.

Sokkal fontosabb volt e két főher-

czegnő jóindulatánál a szabadkőművesekre nézve az a rokonszenvesi érzület, melyet II. József a szövetséggel szemben mindenkor tanúsított, habár nem tartozott is hozzá soha. Az ő éleslátását ki nem kerülheté az, hogy a szabadkőművesek voltaképp ugyanazon célok felé igyekeznek, melyek eszmény gyanánt lebegtek az ő szeme előtt. Ennélfogva régóta és mindig részesültek oltalmában.

Már 1774-ben, midőn egy páholy rendőrileg volt megzavarandó, ő akadályozta ezt meg az által, hogy annak elnökét – mint Albert herczeg a prágai páholyét – értesítette arról, hogy „semmi kifogása a páholy tartás ellen, ha az kellő óvatossággal történik s arra ügyelnek, hogy a gyűléseket se egyes és ugyanazon napon, se oly feltűnéssel ne tartsák meg, hogy azáltal a rendőség figyelmét fölkeltsék.”

Ezen és hasonló nyilatkozatok, melyeket szabadkőművesi körökben lelkesülten fogadtak és terjesztettek, felbátorították a berlini Nagypáholyt, mely II. Frigyes pártfogása alatt állt, hogy a császárhoz 1775 aug. 10-én a következő levelet intézze:

Legfenségesebb, Leghatalmasabb,
 Leglegyőzhetetlenebb Császár,
 Legkegyelmesebb Császár és Urunk,
 Urunk!

A valódi szabadkőművesek társulatát, melynek főczélja az összes keresztény erények előmozdítása, Ő felsége Poroszország királya – annak nemes szándékáról és törekvéséről meggyőződve lévén, – a legkegyesebben különös oltalma alá vette, és neki arról múlt évi július hó 6-án sajátkezűleg aláírt formális oltalomlevelet állíttatott ki.

A németországi szabadkőművesek berlini Nagypáholya, a fentnevezett társulat feje, az említett királyi oltalomlevél hiteles másolatát császári felségednek lábai elé terjeszti azon legalázatosabb kérelemmel, hogy császári felséged a nevezett berlini Nagypáholyt egész Németországra nézve legkegyesebb oltalmában szintén részesíteni kegyeskedjék, hogy általánál annál biztosabban helyeztessék ama szerencsés helyzetbe: az egész német birodalomban a legmeggyőzőbb példát adhatnia ama tiszta szándékának s azon ernyedetlen igyekezetnek,

melylyel az emberiségnek a legszeretetteljesebben használni akar.

Császári felségednek mindenekfölött ismeretes bölcsesége és nagylelkűsége – e legalázatosabb kérelmünk legkegyesebb teljesítését előre is a legörvendetesebben engedi reménylenünk. Ellenben társulatunk tagjai általán, de különösen mi, felségedben minden jó ügynek legnagyobb előmozdítóját és szentelt védőjét fogjuk örök időkre őszintén és legalázatosabban tisztelni.

A kik a legmélyebb alázattal életfogytiglan vagyunk Császári szentelt felségednek:

A németországi szabadkőművesek
berlini Nagypáholya.

Ezt a levelet az említett Sudthausen a császárnak 1776. május 15-én ünnepléses kihallgattatáskor kézbesítette, s arról küldőinek kimerítő jelentést tett. A császár eleinte csodálkozott, később azonban érdeklődni kezdett, mondván: „Nekem rendjükről nincsen rossz fogalmam; tudom, hogy főleg jótékonyság gyakorlására igyekszik, és jó szegényintézetek alapításán fáradozik ... Ez dicséretes és tetszik nekem. Tehát egé-

szen jó véleményben vagyok rendjök felől, és az tőlem soha semmi hátrányost nem fog tapasztalni: de nyilvános oltalmazó levelet – sokféle fenforgó körülménynél fogva – még sem adhatok.”

Sudthausen itt azt jegyző meg, hogy erről Bécsben személyesen is meggyőződött, és azt hiszi, hogy úgy a Nagypáholy, mint az összes szabadkőművesek nagyon meg lennének elégedve, ha a császár e véleményét néhány sorba foglalni kegyeskednék.

Hosszasabb beszélgetés után végre kijelenté a császár abbeli szándékát, hogy a Nagypáholynak írásban fog felelni, sőt némi hajlandóságot tanúsított a szövetségbe való belépésre nézve is. Ez utóbbi még inkább kitűnik a május hó 23-iki kihallgatásról szóló jelentésből. Némi aggályai azonban még akkor is voltak a császárnak. „Meg vagyok győződve, – így szólt, – hogy önök jótékonyságot igyekeznek gyakorolni s arra egymást buzdítani. Ez dicséretes; de ha ez az egész, a mit rendjök rejt: akkor nem lenne érdemes e végett oly rendbe lépni, melyet a világ legnagyobb része bohózatnak tart és melyről előre nem tudhatom, vajon e tekintetben nincsen-e a világnak igaza?”

„Úgy van, császári felséged, – viszonzá Sudthausen, – hogy rendünk egyik főmunkája a jótékonyság gyakorlása s arra való buzdítás egymásközt. A szabadkőművességben azonban oly klférjélít fogalma van a j ó t é k o n y s á g szónak, hogy magában foglalja mindazt is, mi az emberi elme felvilágosításául és tökéletesbítéséül szolgálhat, – s ez okból a szabadkőművesség nem a bohózat, de a világon lévő legkitűnőbb dolog nevét érdemli meg.”

Ez az értelmezés tetszett a császárnak és miután Sudthausen még néhány más ellenvetését megczáfolta s végül megjegyezte volna, hogy a rend voltaképp philosophiai társulat, kijelenté, hogy szabadkőműves akar lenni, és hogy felvétele rögtön eszközöltessék. Sudthausen erre értésére adá, hogy ez még sem járja: fejedelmek fel vannak ugyan mentve a szertartásos felvétel alul, legalább két testvérnek jelenléte mindazáltal elkerülhetetlenül szükséges. Ezek egyikéül javaslatba hozta gróf Dietrichstein főlovászmestert.

A császár nem tudta magát azonnal elhatározni s azt ígérte, hogy a továbbiakra nézve Sudthausent a gróf útján értesíteni fogja.

Most azonban működésbe lépett – az ármány. A templomos rendszer befo-lyásos tagjainak nem lehetett ínyökre, hogy a császár Sudthausen által vétesse föl magát, s a mint ez – saját vallo-mása szerint – a templomos rendszert kisebbítette és ócsárolta, ők viszont ugyanazt teheték a berlini rendszerrel szemben, hogy a császárt a maguk ré-szére megnyerjék. A császár előtt azon-ban, természetesen, igen sajátyszerűnek s elidegenítőnek tűnhetett fel, hogy oly szövetség, melynek első elve a hason-gondolkozók testvérisülése, az egész emberiség iránti szeretet, főleg pedig a testvéri szeretet, – önkeblében meg-hasonlott s viszályos, – önmagát rontja és ócsárolja. Ő, a ki meg nem ítéltette, mely párt érdemel nagyobb hitet, és mely rendszer a valódi s igazi, ő a maga szempontjából a legbölcsebben cselekedett, midőn egyik párt felé sem hajolt többé s a szövetségbe való fel-vételének kérdését egyszerűen hallgatag elejtette.

Június hó 1-én gróf Dietrichstein ál-tal megküldte Sudthausenhez a Nagy-páholynak szánt levelet, – kilátásba helyezett felvételéről azonban egy árva szóval sem emlékezett meg.

„A berlini szabadkőművesi Nagypáholyinak” címzett levele következőleg hangzott:

„Egy Sudthausen nevezetű dán katonatiszt levelét hozta nekem a berlini úgynevezett szabadkőművesi társulatnak. A mily dicséretes szándéka: a keresztény erényt előmozdítani s az emberiségnek hasznára lenni, – annyiban találkozott nézeteimmel és óhajtásaimmal. De én egyelőttem teljesen ismeretlen szervezetű társulatot nem részesíthetem oltalmamban, úgy miként az tőlem kívántatik. Arról azonban biztosíthatom az oly férfiakat és társulatokat, melyek ezelvek szerint cselekszenek, s ha semmi rosszat nem tesznek, hanem csak jót, hogy – sem aggodalmamtól, sem kíváncsiságomtól soha semmit sincs mit tartaniók szervezetük titkai miatt. Tegyenek tehát társaságukban annyi jót, a mennyit csak lehet. Komolyan el vagyok határozva, hogy annak keretén kívül én is hasonlóképp cselekszem. Ezáltal mindkét részről legjobban fogunk létünk céljának megfelelni.

Bécs, 1776. május hó 26-án.

József

A császár e felelete, daczára kissé kesernyés hangjának, szabadkőművesi körökben igen kellemes hatást tett; hiszen a szövetségnek s elveinek ez volt az első hivatalos és írásbeli elismerése a császár részéről.

E nyilatkozatot s annak előzményeit a prágaiak azonnal közölték Ferdinánd braunschweigi herczeggel, templomos rendszer nagymesterével, megjegyezvén hogy kétséget sem szenved, hogy a császár, miután már egyszer felvételre hajlandónak nyilatkozott, annak eszközlését azonnal követelni fogja, ha az előtte nagy tiszteletben álló herczeg ezt kellőleg szívére köti.

Ferdinánd herczeg a szövetség érdekében haladéktalanul teljesítette ez óhajtást, a császárhoz imígy hangzó levelet intézvén:

Császári felséged stb.

Ama ritka és nagy tulajdonságok között, melyek császári felséged kormányzását jellemzik s melyeket én úgy tisztetek, mint a hogy egész Európa csodálja: a tevékeny ember-szeretet az, mely által a fejedelem és hős megkülönbözteti magát a zsarnok- és despotától, és megköze-

líti az istenség véghetetlen jótékony felségét.

Ez igazságtól egészen és tiszteletteljesen áthatva, bátorkodom császári felségednek oly társulatot, melynek sajátos és eredeti végcélja a valódi emberszeretettel összekötött kötelesek buzgó gyakorlatából áll, és melynek több tekintélyes tagja él felséged örökös tartományaiban: császári felséged legkegyelmesebb kegyébe és oltalmába legalázatosabban ajánlani.

Haboznám e legalázatosabb ajánlással császári felséged trónja elé járalni, ha én, kit azon szövetkezet, mely a szabadkőművesi rend egyesült páholyai neve alatt ismeretes a világ előtt, egyik első főnökének egyhangúlag megválasztott: nem lennék azon helyzetben, megkülönböztetnem a valódit a hamistól, és arról nyíltszívű őszinteséggel tanúskodnom, hogy e tiszteletreméltó s ősi rend tagjai e fogadalmakat: Isten és hatóság iránt hűséget és engedelmességet tanúsítani, minden embert testvér gyanánt szeretni s az ínségben szenvedőkön tehetségeikhez képest segíteni:

a legszentebbeknek és legmegtörhetlenebbeknek tekintik.

Erre példákat felhoznom tiltja e társulat szerénysége. Császári felséged fog olyanokkal találkozni saját államaiban is, ha a rend belső szervezetének közelebb ismeretéhez magát legkegyesebben lealázni kegyeskedik.

E boldog időpontnak, melynek hajdan felséged dicső elődei alatt örvendett, rendünk ismét a legtiszteletteljesebben és határtalan bizalommal néz eléje. Akkor azt a vakhit s az előítéletek, a tudatlan nép e hibái, nem fognák már hamis világításban tekinteni, emberbaráti törekvéseit helyesebben ítélnék meg, és még azok is, kik nevét bitorolják, az igazság útjára visszatérnének.

Egyhangú kívánságaink legkegyesebb teljesítését legalázatosabban ajánlva, maradok a leghívebb áldáskívánással császári felséged hosszú és boldog kormányzásához – a legmélyebb alázattal stb.

Braunschweig, 1776. június hó 17-én.

Ezt a levelet a herczeg kézbesítés végett megküldte a prágai páholynak, mely időközben elhatározta volt, hogy

a császárnál promemoriát nyújt be, melyben a maga részéről is kéri oltalmát és csatlakozását

Ez, irat – elhagyva a címzést – a következőleg hangzik:

„Azon hódalatteljes és határtalan bizalommal, melylyel hűséges alattvalók fejedelmüknek tartoznak, merészelnek a Csehországban lévő szabadkőművesek jelen kérvénnyel császári felséged szentelt trónjához legalázatosabban közeledni.

Amaz eltérő fogalmak, melyeket a legtöbb ember a szabadkőműveségről magának alkotni szokott, s ama kedvezőtlen sors, mely azt időnkint érte, a mai lépést veszélyessé tennék ugyan, ha a testvérek szíve ama vigasztaló gondolattól el nem lenne telve, hogy tartózkodás nélkül rábízhatják magukat oly monarchára, aki minden tárgyat felvilágosodott szemmel tekint és minden előítéletet utál.

Fejedelmük e ritka tulajdonságai által felbuzdítva, ma először lépnek ki a homályból, császári felséged előtt hangoztatván a szabadkőművesi nevet, oly nevet, melyre előítéletektől

elhomályosított kicsinyes elmék előtt alig mernek még gondolni is.

Sőt még tovább mennek: legalázatosabban kijelentvén császári felséged előtt, liosy felséged államaiban is vannak szabadkőművesek, úgy a polgári és katonai, mint egyházi rendből, kik gyülekezeteikben az erény megszilárdításával és felebarátaik javának lehető előmozdításával foglalkoznak. Az Isten félelme, a fejedelem iránti hűség, s az ínség gyámolítása – ezek azon alapkötelességek, melyeket minden valódi szabadkőműves mindjárt a páholyba való első belépésekor megszeghetetlen teljesítésül elvállal.

A mily vonzónak látszik azonban a valódi szabadkőműves képe e vonásokból, oly sajnálandó az, hogy időnként hamis páholyok lépnek fel, melyek tagjai szabadkőműves-nevet viselnek ugyan, de a melyek a braunschweigi uralkodó herczeg oltalma alatt álló németországi valódi páholyokkal semmiféle összefüggésben nincsenek, önkényesen alkotott rendszerekkel az igazi céltól eltérnek, és részint helytelen szándékkal munkálkodó, részint hívatlan tagokat vévén

fel, a szabadkőműves nevet megbélyegzik.

Ennek következménye az, hogy a világ, – a valódi és hamis páholyok különbsége előtte rejtve lévén, – az egész szabadkőműves! rendre rója azt, a mi csak egyes korcs-páholyok hibája.

Valódi és becsületes szabadkőművesekre nézve már régtől fogva fölötte kellemetlen volt, hogy még csak név szerint is összezavartattak ily egyénekkal. E miatt folytonos aggodalomban vannak és reszketve gondolnak arra, mily könnyen eshetik meg, hogy a szabadkőművesség e korcsajtásai előbb-utóbb árrá indíthatnák felségedet, hogy az egész rendet károsnak tekintse, – nem mintha felséged atyai jóindulatában és igazságszeretetében legkevésbé is kétkednének, hanem mivel ez ügyben, különös megvilágítás nélkül, a valódi a hamistól, az igaz a nem igaztól meg nem különböztethető.

Minthogy legnagyobb előnyük közé azt számítják, hogy minden cselekedetükben jó polgárokként tűnjenek fel; rájuk nézve semmi sem lenne oly elviselhetetlen, mint legdrágább

fejedelmüknek, mások hibájából rajok háromló visszatetszése.

A legbuzgóbban óhajtják tehát, hogy felségedet szándékaik tisztaságáról, cselekedeteik becsületes voltáról, s intézményüknek magára az államra hasznos befolyásáról meggyőzni szerencsések lehessenek, s azt hiszik, hogy a fejedelmük iránt tartozó s a szabadkőművességbe való belépésükkor újra megesküdött hűségüket nem tanúsíthatják fényesebben, mint ha örvendetes reménnyel teszik le felséged lábaihoz következő legalázatosabb előterjesztésüket.

Az összes csehországi szabadkőműveseket az a forró óhajtás lelkesíti: vajha azon megbecsülhetetlen szerencsében részesülhetnének, hogy felséged a szabadkőművességet legfelsőbb belépésével szerencsétlenné és szentelt személye által az egész intézményre oly fényt árasztana, minőben az már egyik dicső előde s egyéb fejedelmek, valamint az egyház feje által is részesült,

Ha felségednek a szabadkőművességbe való belépés, rendes páholygyülekezés útján s a szokott szertartások mellett nem lenne tetszésére,

úgy az legfőbb parancsa szerint privatisa íme, csak néhány, maga felséged által kijelölendő szabadkőműves jelenlétében is végbemehetne. Ez esetben legkegyesebb betekintésül előterjesztetnék a szabadkőművesi munkák terve, s ez a legbiztosabb próba, melyet a leghűségesebb szabadkőművesek alkotmányuk tiszta voltáról képesek adni. Azzal is hízelegnek maguknak, hogy felséged őket legmagasabb oltalmára érdemesíteni fogja, ha szerencséjük lesz, hogy felséged szervezetüket közelebbről megismeri.

Azt a legalázatosabb ajánlatot csatolják ehhez, hogy nemcsak a Csehországban létező valódi szabadkőműves páholyokat jelentik be, hanem felséged tudta nélkül újat nem is alapítanak, s ezt annál inkább, mivel minden be nem jelentett páholy valódinak nem tartathatnék. Készek továbbá, minden páholyban egy-egy cs. k. tanácsost vagy mást, a kiből felséged bizalmat helyezni kegyeskednék, szabadkőművessé felvenni, kinek meghívása nélkül – a leg súlyosabb büntetés terhe alatt – páholyt nem tartanának, és a kit minden-

kor mint Commissarius Summi Principis-t tekintenének.

Ezenkívül személyével kezeskednék minden páholy elnöke arról, a mi páholyában történik, és hogy meg nem fogják engedni, hogy e gyűlekezetben az alattuk álló testvérek olyasmire vetemedjenek, mi csak legcsekélyebben is a vallás, az állam s a jó erkölcs ellen irányulna.

Hogy azonban e tiszteletreméltó intézmény hátrányára hamis társulatok be ne lopózhassanak, melyek a szabadkőművesség leple alatt önző, csalási vagy egyéb tisztátalan szándékban sántikálnak: tehát a valódi páholyok az ily gyanús testületeket szorgosan szemmel tartanak, s azokat – megfelelő jelentésadással – a kiküldött kormánybiztosnak további intézkedésül feljelentenek.

Val amint különben a csehországi szabadkőművesek a prágai árvaház létesítése által szabadkőművesi működésüknek már némi eredményét felmutathatják, úgy ezentúl is buzgón fognak igyekezni, hogy e jótékony intézetet nemcsak még nagyobb virágzásra juttassák, hanem mindenkoron legkedvesebb köteleességüké

tegyék azt is, hogy minden cselekedetükben valódi szabadkőműveseknek, azaz: hűséges alattvalóknak, hasznos polgároknak és minden ember barátainak bizonyuljanak be.

Oly fejedelemnél, ki minden léptét jótéttel jelöli meg, nem szorulnak más ajánlatra, mint arra, hogy legalázatosabban biztosíthatnak, hogy páholyaik a barátságoknak, derekasságnak és emberi szeretetnek vannak szentelve.

Óhajtaik legkegyesebb teljesítésének sóvárogva néznek eléje, és minden kivétel nélkül maradnak megszeghetetlen hűséggel

Császári felségednek
legalázatosabb hű szolgálai:
a csehországi szabadkőművesek”

Ferdinánd herczeg levelével együtt volt e Promemoria átnyújtandó. Hala-déktalanul Bécsbe küldték, de itt nem akadt senki, a ki kézbesítésére vállalkozott volna. Prágában tehát gyorsan és merészen abban állapodtak meg, hogy a két iratot postán küldik és Del Dona császári kincstartó által kézbesítetik. 1776. jul. 6-án írta alá gróf Thun is a kísérő levelet, gróf Kiniglnek – a cseh szabadkőművesek főnökének – meg-

jegyezvén, hogy nézete szerint nem ártana, ha egyúttal a bécsi szabadkőművesek a maguk részéről is nyújtanának be ily emlékiratot, a mi a prágaiknak is nagyobb nyomatékot adna.

De erre a bécsiek nyomasztó helyzeténél fogva még gondolni sem lehetett.

Az említett iratok tehát a következő sorok kíséretében indítottak útnak:

„Császári királyi felséged legfelsőbb trónjához merészkedünk teljes alázattal fordulni, átnyújtván az idecsatolt legalázatosabb memóriáit, valamint Ferdinánd braunschweigi herczegnek felségedhez intézett legalázatosabb kérvényét,

Már néhány héttel ezelőtt küldöttük ha ez emlékiratot a bécsi testvéreknek, nevezetesen báró Puffendorf birodalmi udvari tanácsosnak és gróf Thurn alezredesnek, hogy azt császári felségednek teljes alázattal kézbesítsék, a miben őket azonban az az aggodalom tartóztatott, hogy e miatt felséged visszatetszését magukra vonhatnák.

Minthogy azonban az aggodalomra okot abban nem látunk, ha hű alattvalók bizalmukat fejedelmökbe helyezik, s előttünk más út nem áll, mint annak postán való küldése, mivel a bécsi testvérek közül senki sem meri azt benyújtani, mi pedig itt helyben felséged polgári és katonai szolgálatában lévén, legfelsőbb engedelem nélkül nem mehetünk személyesen Bécsbe: térdelhajtva kérjük császári királyi felségedet, hogy merész lépésünket csupán határtalan bizalmunk kifolyásának tekinteni, s egyszersmind a legalázatosabb két kérvényt kegyesen fogadni kegyeskedjék. Maradunk stb.” Aláírva gróf Kinigl Gáspár Armin és gróf Thun Venczel József.

A császárra nézve e rendi-czívódás, a saját valódiságával kérkedés s a mások mint igaztalanok ócsárlása alighanem visszatetsző hatással volt, és végleg elrontotta azt a hajlandóságot, mely a rendbe való lépésre benne ébredezni kezdett volt. Kedvtelenül nyúlt a tollhoz, de mentül tovább írt, annál engesztelőbb hangulatba jött, s a mily fanyar volt a kezdet, oly kegyesen és jóakaratulag hangzott vége itt következő fele-

letének, melyet a nevezett grófokhoz intéztem.

„Levelöket, mellékleteivel, hiány nélkül vettem, s idecsatoltan küldöm a feleletet Ferdinand braunschweigi herczeghez, melyet önök hozzá juttatni fognak.

A csehországi szabadkőművesi társulatnak semmi válasz a leghatóságosabb válasz lenne; de minthogy a tanúsított bizalom minden derék-gondolkozásutól hálát követel: másolatban idecsatolom azt a választ,, melyet minap hasonló alkalomból a berlini páholyhoz intéztem.

Abban ki van fejezve vélekedésem: a következtetéseket maguk vonhatják le belőle.

Így feleltem idegen szabadkőművesek társaságának; olyannak, mely ő felsége (a császárné) alattvalóiból alakult, nekem, hivatalból, egészen másképen kellene beszélnem.

Ettől azonban – mint amúgy is nyomasztótól – teljesen el akarok tekinteni, s önöket mint embereket és polgártársakat őszinte tanácsomtól meg nem fosztani.

Ama törvények, s ismételten kibocsátott rendeletek, melyek az összes

örökös tartományokban gyülekezéseik tilalmára fennállnak, önök előtt nem lehetnek ismeretlenek.

Annak fürkészése: minek bocsátattak ki és jogosan bocsátattak-e ki? az önöket ép oly kevéssé illet, mint engem és azok szigorú engedelmes követése mindkettőnkre nézve kötelező. Mert mint alattvalók, mint ő felsége zsoldjában álló, hittel kötelezett szolgák annak törvényeit és személyes parancsait tudva s akarva szándékosan megszegni, és kecsesgató állításokkal, ábrándos vakbuzgalommal másokat arra buzdítani: ezek kétségkívül meg nem engedett, s az önök által annyira híresztelt polgári s emberi derék gondolkozásmódnak egyáltalán meg nem felelő cselekedetek, ha azokat úgy mint én józanon és társulati törvényeik által el nem kábítva tekintik.

Ha felebarátaiknak nem szolgálhatnak, s a szándékolt jót nem gyakorolhatják másként, csak mint szabadkőművesek, akkor ő felsége szolgálatának és minden abból várt vagy remélt előnyöknek nagylelkűen s állhatatosan fordítsanak hátat, és keresék földi vigaszukat és örök jutal-

mukat teljes odaadásában ezen társulatnak, melyben ez erényeket kizárólagosan gyakorolhatni vélik. Ha azonban nem úgy lenne, s úgy találnák, hogy ugyanazon erények t. i. a felebaráti szeretet és derekasság, a szabadkőművesi páholyokon kívül is alighanem ugyan úgy gyakorolhatók, akkor mondjanak le oly cselekedetéről, a melyek – bármi ártatlannak tartom is – mégis kötelességükkel és engedelmeségükkel homlokegyenest ellenkeznek, és szerencsájüknek, valamint megnyugvásuknak mostan útjában állhatnak.

Ez egy őszinte tanács, melyet meggyőződés, és többnyire ismeretlen, de azért kedves polgártársaim iránti emberi szeretet velem mondat.

Az egész esetnek bizonyára nem fogom rász következményeit előidézni s annak jeléül a két folyamodást ezennel visszaszolgáltatom: ami személyemet illeti, élvezhetik a biztos nyugalmat és mindenkor csupán cselekedeteik után, a szabadkő-

m ű v e s i t á r s u l a t o n belől
vagy kívül f o g n a k megítél-
tetni.

Bécs, 1776. július 12-én.

József.

Épenséggel szeretetre méltóan és lekötelezően hangzott pedig a Ferdinánd herczegnek adott válasza, mely ím itt következik.

„A mily váratlan és meglepő volt kedvességed levele, ép oly kellemes volt annak vétele rám nézve, mivel már régóta vágytam az alkalomra, hogy kedvességednek mint közel vér-szerinti rokonnak, s oly férfinak, ki minden cselekedetei által, hajdanta mint vezérlő tábornok, most mint világi bölcs, magát oly dicsőén kitüntette: kifejezhessem azon érzelmeket, melyeket bennem oly hön gerjesztett.

Ha kedvességed, újra hadsereget vezérelvén, abban ép oly barátságosan egy voluntair-helyet kínálna, mint egy szabadkőműves! felvételt, akkor a legnagyobb örömmel való személyes megjelenésem a legbiztosabb felelet lenne.

Miként gyakorolhatnám és képezhetném magamat oly mindenkor előszeretettel kedvelt művészetben jobban, mint oly lángész alatt mint kedvességed, a ki maga magának hadsereget, úgy szólván, teremteni s azt azután ép oly szerencsésen mint óvatosan vezetni tudta.

Kedvességed azonban bizonyára nem veendi rossz néven, ha mostan javaslatba hozott ajánlata alól kivonom magamat, mivel az ellenkezik ama törvényekkel, melyek még érvényben vannak azon országban, melynek polgára vagyok, és mivel a tőlem ki várít lépés ő felségére nézve, úgyis mint fejedelemnőm, úgyis mint anyámnak mindenesetre kellemetlen volna. Erre vonatkozó, csupán ildomon alapuló nézeteimet – melyek remélhetőleg minden előítélettől mentnek fognaktartatni – már körülményesebben kifejtettem azok előtt, kik kedvességed levelét hozzám juttatták.

Mennyire sóvárgok arra az alkalomra, midőn kedvességednek nagyrabecsülésemet és barátságomat tényekkel tanúsíthatnám, és midőn a személyes ismeretség folytán szóval

is kijelenthetném, mily őszinte nagy-
rabecsüléssel vagyok kedvességed tisztelő
rokona s barátja

József.”

A császár aránylag kegyes felelete,
és kivált annak sajátkezűleg aláhúzott
helyei nagy mérvben kielégítették a
prágai szabadkőműveseket; nevezetesen
gróf Kinigl említi, hogy annak vége az
elejét igen szelidíti s a legjobb kilátá-
sokat nyújtja a jövőre nézve.

Mily nagy súlyt helyeztek József
császárnak a rendbe való lépésére kül-
földön is, arról tanúskodik a braun-
schweigi rendi igazgatóság 1776. jul.
25-ki határozata, melyben az az eshető-
ség igen fontosnak s az egész szövet-
ségre s minden jóra való testvérré nézve
kiválólag örvendetesnek mondatik. Ér-
zékeny kedélyek – folytatja – bizo-
nyára csodálni fogják, hogy a gondvise-
lés mily eszközökkel járul rendünk eme-
léséhez. Kötelesség tehát, hogy magunk
részéről mitsem mulasztunk el, a mi
mindkét római császári királyi felség-
kegyes jóindulatát rendünk s annak
tagjai iránt megerősítheti. Ez a korszak
kétségkívül a rend újabb történetében
a legfontosabbikát képezné, és várható,

hogy ha ő felsége a császár, egy vagy több ügyes és tapasztalt testvér útján helyes és magasztos fogalmakat nyerne a rend s annak nemes szándékai felől: mi egyesült erővel és testvéreink munkás közreműködésével a tökéletesedés magas fokát érhetnők el, sőt az egész kereszténység fejének legfelsőbb oltalma alatt remélhetnők a rendet régi fényébe visszahelyezni.

A rendi igazgatóság feltétlenül bízott Ferdinánd herczeg szószólásában, és csöppet sem kételkedett abban, hogy a császár annak folytán azonnal való felvételét nemcsak kívánni, hanem követelni fogja. Ezen bizton elvárt eshetőségre egyúttal körülményes utasításokat bocsátott ki arra nézve, hogy mily formalitásokkal eszközzendő a felvétel.

A császár felelete kiábrándította a testvéreket. Nehéz szívvel váltak meg kedvencz légváraiktól. József császár felvétele ezentúl komolyan alig jött már szóba.

József császár levele alig hogy Prágába érkezett, itt oly – magában véve jelentéktelen – eset adta elő magát, mely a mily kellemetlenül hatott eleinte a prágai szabadkőművesekre, méüis oka volt annak, hogy utóbb újabb, még merészebb lépésre vállalkoztak.

Az 1776. év június hava vége felé ugyanis három csomag rendi irat érkezett Berlinből s a túlbuzgó küldön ez ügyetlensége folytán, ki azokat átcsempészni akarta, a vámhivatal kezébe került. Itt felbontották és látván tartalmukat, a helytartósághoz tették át. A dolog hivatalosan lóvén feljelentve, csakis így volt elintézhető. Mindazáltal megígérte a helytartó, Fürstenberg berezeg, hogy az ügyet, Blumögen birodalmi kancellár előtt lehetőleg enyhe színben fogja feltüntetni.

Ennek daczára utóbb Bécsből elrendelték, hogy az összes csehországi kerületi kapitányok utasítandók: örköd-

jenek a fölött, hogy titkos gyülekezések ne tartathassanak. E rendeletben azonban – a császárné különös meghagyása folytán – a szabadkőművesek meg nem voltak nevezve. Ezt a szabadkőművesek körében jó jelnek tekintették, annál inkább, mivel mielőtt még a rendelet foganatosítható lett volna, parancs érkezett, hogy az egészen elejtendő s a kerületi főnökökkel nem is közlendő.

E körülményből a vérmes prágai szabadkőművesek a legszebb reményeket merítették a jövőre nézve, és minthogy azon véleményben voltak, hogy ha a császárné a rend megtűrtetését kimondaná, József császár azonnal hozzácsatlakoznék, és mivel birodalmi tanácsos báró Kresel is megígérte, hogy a császárnét hajlandóvá fogja tenni: azt határozták, hogy a császárnéhoz is nyújtanak be emlékiratot.

Ennek fogalmazására Enders Sándor tüzérségi őrnagy vállalkozott. Ez irat következőleg hangzott:

A szabadkőművesek társulata bátorkodik jelen kérvényét császári királyi apostoli felséged lábaihoz legalázatosabban letenni.

Ha kevésbé lennénk meggyőződve azon nyájasságról és kegyességről, melylyel felséged legcsekélyebb alattvalójához is leereszkedik, akkor nem mernénk felséged szentelt trónja előtt oly név alatt megjelenni, mely viselőire már gyakran szerencsétlen sorsot vont.

De oly fejedelmnőtől, ki előtt csupán a vétkesnek kell reszketnie, valódi szabadkőműveseknek annál kevésbé van mitől tartaniok, mivel szándékuk tisztasága minden aggodalmat távol tart tőlük.

Nem habozunk tehát többé felséged előtt őszintén bevallani azt, hogy felséged államaiban létezik néhány szabadkőműves-páholy, melynek úgy a polgári és katonai, mint az egyházi rendből való tagjai az erény gyakorlásával és felebarátaik javának lehető előmozdításával foglalkoznak.

Az isten félelme, a fejedelem iránti hűség s az ínség gyámolítása, — ezek azon alapkötelességek, melyeket minden valódi szabadkőműves mindjárt a páholyba való első belépésekor megszeghetetlen teljesítésül elvállal.

De a mily kevésbé akarunk a szabadkőművességnek hízelegni, oly-

annyira sajnálnunk kell, hogy minden-
 ha annyi ál-társulat keletkezett,
 melyek ugyan szintén szabadkőműve-
 seknek nevezik magukat, de a melyek
 korántsem a valódi szabadkőművesség
 céljait tartják szem előtt, hanem a
 voltaképeni céltól részint önkénye-
 sen térnek el, részint önző vagy egyéb-
 ként dicstelen szándékokat követnek,
 s intézményünk becsületét méltatlan
 tagok felvétele által csökkentik.

Fölöttébb fájlaltuk már régóta,
 hogy a valódi szabadkőművesség ily
 korcshajtások által elcsúfíttatik, és
 hogy mi azokkal habár csak név
 szerintis összevegyítettünk, és ismételt
 tapasztalásból fájdalommal vettük
 észre, hogy a közönség – mivel ez
 ügyben a valódit a valótlantól meg
 nem különböztetheti, – az egész sza-
 badkőművességi intézmény rovására
 írja azt, a mi csak egyes ál-páholyok
 hibája.

Sohasem nézzük a szabadkőműves-
 ség e szomorú helyzetét a nélkül,
 hogy egyúttal a legélénkebben ne
 óhajtanok, hogy alkalmat találjunk:
 felségedet szándékaink tisztaságáról,
 a keresztény vallás iránti tisztele-
 tünkről, és cselekedeteink derék vol-

tárói, valamint intézményünknek felebarátaink javára való jótékony befolyásáról, s azáltal a valódi és valótlan páholyok közti különbségre nézve felvilágosíthatni.

Ámde a mily buzgók voltak is ez óhajtasok, keblünkben mindannyiszor a szabadkőművesség tilalmára vonatkozó rendeletek által elfojtattak, és mivel azon szentelt, jogokat, melyekkel a fejedelem hűségünkre nézve bír, félre nem ismertük, – tehát páholyaik ennek folytán sok éven át zárva tartattak, és még most is zárva lennének, ha újra felnyílásukra különös körülmény alkalmat nem szolgáltatott volna.

Néhány év előtt a cseh királyságban rősz termés következtében inség uralkodott és járvány kísérte e bajt. Minthogy Szászország egy része osztott e sorsban, az odavaló szabadkőművespáholyok siettek polgártársaik segélyezéséhez tevékenyen hozzájárulni. Ez által nemcsak sok száz hegyi lakos, kiknél a nyomor a legnagyobb volt, a végínségből kimentettek, hanem egyúttal alapja vettetett meg a szegény árvákat istápoló ház-

nak is, mely isteni áldás alatt virágzik most is.

Az a benyomás, melyet száz testvéreink e nemes példája ránk gyakorolt, annál nyomatékosabb volt, mivel benső megindulással kellett tapasztalnunk, hogy Csehországban az akkori kellős országos csapás alatt segély hiányában hány ember halt el, még szánandóbb gyermekeit a vak véletlen kényére hagyva.

Másrészt szívbeli fáj dalommal láttuk, hogy az egész ország, sőt maga fővárosa, Prága, néhány kevés alapítványon kívül – melyek az ínségesek nagy számával semmi arányban nem álltak – nem bírt helyivel, hová az olykor az utcán elnyomorodó gyermekek fejüket lehajtani képesek lettek volna.

Több nem kellett, hogy ily szomorú körülmények közt emberszeretetre buzduljunk. Akkoriban azonban számunk itt Csehországban sokkal csekélyebb volt, hogysem vele hathatósan működhattünk volna. Újabb tagok megnyerését kellett tehát megkísérelni, s e célból újra megkezdtek gyülekezéseinket.

Első és legfőbb teendőnk volt: a szegény gyermekek eltartására irányuló terv kidolgozása. Üres kézzel fogtunk bár hozzá és az elhagyatott árvák javát czélzó buzgalmunk volt első s egyedüli tőkénk: de isten tetszéssel pillantott vállalatunkra; mert testvéreink járulékhöz járultak a nagyközönség adakozásai, s így keletkezett a prágai árvaház, melyet felséged 17,000 forintnyi összeggel támogatni kegyeskedett, s a melyben a gyermekek ártatlan imája legdrágább jótevőnjéért naponta száll ég felé.

Íme az a körülmény, mely leginkább indított páholyaink újra felnyitására s melyet csak azért bátorokunk legalázatosabban felemlíteni, hogy felségednek egyúttal szabadkőműves! munkáink egy, bár zsenge példáját bemutathassuk.

Nem merészkedünk mindazon indokot itt felsorolni, melyek a szabadkőművesség mellett nyilatkozó számos munkában foglaltatnak. Nem ily indokokra kívánunk támaszkodni: csupán felséged kegyelmes gondolkozásától reménylünk kegyes sorsot, egyébként egészen felséged bölcs

belátására bízván, vajon oly társaság, mely századok során fentartotta magát, mely mindenkor annyi tapasztalt erényü s rendületlen becsületességü férfit számított tagjai közé, s a melyhez nemcsak fejedelmek, hanem az egyház lejei is csatlakoztak: a vallással, állammal vagy jó erkölcsökkel ellenkező alkotmányal bírhat-e?

Nem ismeretlen előttünk, hogy az ország fejedelme bír azon joggal, hogy államaiban titkos összejöveteleket megtiltson, és mi tiszteljük is a bölcs törvénykezést, mely ez által hátrányos következményeknek elejét akarja venni; de valamint minden szabadkőműves, társulatunkba való felvételénél újra fogadja a fejedelme iránti hűséget, úgy még nincs példa arra, hogy a szabadkőművesek az állam ellen valami zenebonát indítottak volna.

Aláza teljes hűségünk tanúságául nem is óhajtunk mi forróbban semmit mint azt: engedtessek meg gyülekezeteinket felséged tudtával s oly korlátozások közt tartanunk, hogy egy részt a törvények érvényben maradjanak, másrészt pedig mi, felséged

leghűbb alattvalói, zavartalan nyugalmat és biztonságot élvezhessünk. Azt a legalázatosabb ajánlatot toszszük tehát, hogy felségednek nemcsak a fennálló páholyokat jelentjük be, hanem készek vagyunk azok mindegyikénél egy cs. k. tanácsost, vagy mást, a kiből felséged megbízik, körünkbe felvenni, annak meghívása nélkül – a legsúlyosabb büntetés terhe alatt – páholyt nem tartani, s azt mindenkor fejedelmi biztosként tekinteni.

Ezenkívül személyével kezeskednék minden páholy elnöke arról, a mi páholyában történik, és hogy meg nem fogja engedni, hogy e gyülekezetekben az alatta álló testvérek olyasmire vetemedjenek, mi legkevésbé megbotránkoztató lehetne.

Hogy azonban hamis társulatok be ne lopózhassak, melyek a szabadkőművesség leple alatt önző, csalási vagy egyéb tisztátalan szándékkal működnek: azért a valódi páholyok az ily gyanús testületeket szorgosan szemmel tartanak s azokat a kiküldött kormánybiztosnak további intézkedésül feljelentenek.

Ily korlátok közt elesnék az ok, melynél fogva gyülekezeteinket eddigelé a conventiculák közé számították és velők olyanokul bántak; a páholyok megszűnnének titkos gyülekezetek lenni, s ezentúl úgy mint minden más hasznos czélú egyesület, a törvény megszegése nélkül állhatnának fenn.

Egyébiránt a kormány rendeletei iránti tiszteletünket, s a felségednek tartozó feltétlen engedelmességet és hűséget sem véljük világosabban tanúsíthatni, mint ha legalázatosabban kijelentjük, hogy felebarátaink jóvoltáért, egyesült erőnkkel való működésünkből folyó boldogító érzetünkről is lemondunk, nehogy abban oly módon munkálkodjunk, mely felséged visszatetszésével találkozhatnék.

De miért nem remélhetnök, hogy oly fejedelemnő, ki szelíd kormányzatának minden napját újabb jótéménynyel dicsőíti, valahára kegyes tekintetet fog vetni oly társulatra is, mely az emberi szeretet gyakorlását tűzte ki legfőbb kötelességül.

Éltetve e hódolatteljes bizalomtól, felségedhez emeljük szavunkat: tü-

rést, oltalmat és kegyelmet kér-
vén.

Az a tudat, hogy legkegyesebb fejedelemünk szemei alatt folynak munkáink, ránk nézve újabb ösztönzés lenne az erényre s a becsületességre, és valamint a legvigasztalóbb emlékeink közé tartozik az, hogy máris lehattunk oly szerencsések felséged több alattvalóját a veszedelemből, kimentetni, s őket jövődöbeli jó polgárokká nevelhetni, szintúgy felséged legmagasabb oltalma alatt is ugyanaz lenne legkedvesebb foglalkozásunk.

Midőn magunkat s a gondozásunkba fogadott szegény árvákat felséged legmagasabb kegyeibe ajánlanók, rendületlen hűséggel és hódolattal vagyunk stb.”

Megírva hamar volt az emlékirat; de most a nem kevésbé fontos kérdés támadt, hogy ki kézbesítse azt a császárnénak? Első sorban Albert herczegre gondoltak, ki olaszországi útjából, huzamosb idő után nemrég visszaérkezett.

Mielőtt azonban az ügyben egyenesen hozzá fordultak volna, jónak látták vé-

léményét előlegesen kifürkészni. Ezt Enders őrnagy nagy óvatossággal eszközlé, s arról a moldautheini táborból 1776. augusztus 18-án referált. A herczeg – úgy mond – egyáltalában nem helyesli azt a lépést, melyet legmagasabb helyen tettünk, és dicsén a bécsieket, hogy abban részt nem vettek. Emlité, hogy ő felsége a császár felhozta előtte kérvényünket s igen eszélytelennek tartá, hogy a nevek alá voltak írva. A herczeg ezen nyilatkozatából kivehető, hogy második beadványunkat aligha fogja kézbesíteni, vagy ha el is fogadja, különféle ürügy alatt késleltetni fogja. Jól megfontolandó tehát, miként kellessék n dolgot végrehajtani. A herczeg mellőzése már lehetetlen, mivel a kurlandi herczeg is elé fogja készíteni arra, hogy hozzá fogunk fordulni; ha tehát más utat választanánk, ez benne rosz vért csinálna. De az emlékirat beküldésénél meg sem állapodhatunk, mivel, ha a herczeg félretenné, sorsunk semmivel sem javulna, sőt még rosszabb lenne mint eddigelé. Nézetem szerint nem szabad nyugodnunk, míg az ív megfeszítve vagy törve nincs. Mert, hogy minden jó szándékunk mellett mint a

bűnösök bujkáljunk, és naponkint kellemtelenségeknek nézzünk eléje, ez oly helyzet, melyben öntudatos férfiak nem szívesen vannak. Ha kézbesítésre Kresel bárót meg lehetne nyerni, akkor a herczegnek lehetne írni, hogy az iratot annak adja át, ha személyesen nem akarja benyújtani.”

Ez utólag úgy is történt. Mindazáltal kikérték előbb a herczeg közbenjárását, Prágából (aug. 24.) beküldvén hozzá a következő jelentést, mely előadásunk több hézagát pótolja.

„Királyi fenségednek, visszaérkező, legalázatosabban szerencsét kívánni követeli úgy kötelességünk, mint a hódolattaljes vonzalom, melylyel minden jóra való szabadkőműves királyi fenséged iránt viseltetik. Ez alkalommal hódolatunkat jobban ki nem fejezhetjük, mint ha királyi fenségednek legalázatosabban jelentést adunk mindarról, a mi magas távolléte alatt előfordult.

Gróf Thurn alezredes levelének idecsatolt másolatából királyi fenséged kegyesen látandja, mily kegyesen nyilatkozott társulatunkról ő felsége, a császár. Nem késtünk

tehát az ugyancsak másolatban idecsatolt emlékiratot ő felségénél való benyújtás végett báró Puffendorf udvari tanácsos és gróf Thurn alezredesnek beküldeni. Az alatt báró Kresel államtanácsostól azt az örvendetes hirt vettük, hogy ő felsége a császárné szintén igen kegyes szavakban nyilatkozott a szabadkőműveségről.

Naponként vártuk emlékiratunk hatásáról a hírt, midőn a helyett oly értelmű levelet vettünk, hogy a nevezett testvérek egyike sem meri a lépést megtenni.

Főnökünk, gróf Kinigl eközben ez ügyben jelentést küldött a főigazgatósághoz Braunschweigba, s onnan azt az utasítást nyerte, hogy az emlékirat benyújtásával ne késsünk, annál kevésbé, mivel ott úgy értesültek, hogy Zinnendorf (Berlinből.) minden kitelhető módon igyekezik ő felségét a császárt a maga pártjára vonni. A főigazgatóság egyúttal Kinigl grófnak megküldte braunschweigi herceg Ferdinánd levelét ő felségéhez a császárhoz, azzal az utasítással, hogy azt szintén kézhez juttassuk.”

Itt körülményesen előadatik az elkobzott csomag esete, azzal a megjegyzéssel, hogy Fürstenberg megígérte, az esetet lehető enyhe színben tüntetni fel.

„Mi azonban – úgy folytatja – a főigazgatóság tanácsára azt határoztuk, hogy az emlékiratot a szintén csatolt sorok kíséretében postán küldjük ő felségéhez, a császárhoz.”

Ezek után említés tétetik a kerületi főnökökhöz intézendő rendeletről, melyben a szabadkőművesek meg nem voltak nevezendők. „Jele annak, – úgy mond, – hogy ő felsége csupán az előbbeni rendeletek folytán intézkedett, és hogy már nincs oly rossz véleményben a szabadkőműveségről mint annak előtte.

Majdnem egyidejűleg érkezett hozzánk ő felsége a császárnak másolatban szintén csatolt levele. Ennek, a mily kemény kifejezéseket tartalmaz eleje, oly kegyes a vége, és tökéletesen megfelel azon kötelességeknek, melyekkel ő felsége tartozik felséges anyjának mint fiú és mint állampolgár. E felelet hangja nagyon különbözik a Zinnendorfnak adottétól, még pedig a mi előnyünkre,

elannyira, hogy legalaposabb reményünk lehet arra, hogy a legelső alkalommal, midőn ő felsége a császárné legfelső oltalma alá fogadna: ő felségét a császárt magunkénak fogjuk vallhatni.

Egész szerencsénk immár hathatós szószólástól függ, melyet ő felsége a császárnéhoz kellene intézni, és kitől telnék ily szószólás több sikerrel, mint oly nagy befolyású, s egyszersmind oly mély, belátással bíró úrtól, minő királyi fenséged, és talán ő császári fensége, az irántunk oly kegyes érületű főherczegnő közreműködésétől.

Ennélfogva bátorkodunk a jelen kérvényt királyi fenségednek azon legalázatosabb kéréssel megküldeni, hogy azt jó alkalommal ő felségének kézbesíteni s társulatunkat ajánlani kegyeskedjék.

Hogy ha ő felsége netalán azt az ellenvetést tenné, hogy nem illenék általa kibocsátott rendeleteket visszavonnia, akkor talán fel lehetne hozni, hogy az legalkalmasabban következőleg lenne eszközölhető: ő felsége hatályon kívül helyezné a társulatunk

ellen kibocsátott rendeleteket, azaz: titokban meghagyná az országos főnököknek, hogy a megnevezett főmesterek alatt gyülekező szabadkőműves-társulatokat, ha különben mint becsületes férfiak, igaz keresztények és hű polgárok ismeretesek, ne zavarják és ne akadályozzák. Ezáltal a törvények tekintélye nem csorbulna, a valódi páholyok oltalmaztatnának, s eleje vétetnék egyéb, az államra nézve talán veszedelmes társulásoknak.

Ez az a terv, melyet báró Kresel állami tanácsos hozzájárultával, — ki arról ő felségének szólni, alkalmat keresend — legjobbnak tartunk, azonban mindent királyi fenséged mély belátására bízva, maradunk stb.”

E levélhez volt következő, szept. 18-áról keltezett „legalázatosabb értesítés” csatolva.

„Mellékelt jelentést késtünk királyi fenségednek beküldeni, mert megtudtuk, hogy akkorában nem méltóztatott Bécsben lenni, és mert megkívántuk várni a táborozás végét, meglátandók, vajon ő felsége a császár nem nyilatkozik-e a mieink

egyike iránt a szabadkőműves-ségről.

Ez utóbbi megtörtént, a mennyiben ő felsége gróf Thurn ezredest megszólítván, kérdezte: „Hogy van megelégedve feleletemmel?” A grófnak hamarjában nem jutott eszébe, minő feleletről lenne szó; ő felsége azonban monda: „Azt a feleletet értem, melyet adtam arra a levébe, melyet ön és Kinigl hozzám írtak; ez minden, a mit mostanában tehetek, mondja ön összes testvéreinek, hogy mostanában többet nem tehetek, mert magam is csak polgár vagyok, és hogy reménylem: meg lesznek elégedve válaszómmal.”

Ezen igen kegyes kifejezéseket úgy tekintjük, mint ujmutatást arra nézve, hogy ő felsége a császár akarata is oda irányul, fordulnánk ő felsége a császárnéhoz. Vajon nem lenne-e azonban jobb, az emlékiratot benyújtása előtt ő felségének a császárnak bemutatni s arra vonatkozó tanácsát kikérni, azt teljesen s alázatosan királyi fenséged mély belátására bízunk, mivel irántunk való kegyeiről tökéletesen meg vagyunk győződve. Maradunk stb.”

Az iratcsomag átadása a herczeg kezéhez azonban mód nélkül elhúzódott. Kresel báró prágai tartózkodása alatt megígérte volt, hogy azt személyesen fogja kézbesíteni. Sokáig nem érkezvén tőle hír, megsürgettették gróf Thurn alezredes útján, a ki okt. 25-én jelenté, hogy Kresel báró még nem talált alkalmat Pozsonyba utazni, a hol a herczeg lakott. Egyúttal értesítette az őt, hogy visszajövétele óta már kétszer beszélt a császárnéval a szabadkőművesség érdekében, de az mindig azt felelte volna: „El akarja ugyan hinni, hogy a dologban nincsen semmi rossz, de a több ízben kibocsátott törvényeket vissza nem vonhatja.” De meg úgy látszik neki, hogy ő felsége nem szereti, ha a szabadkőművesekről beszélnek előtte s ennél fogva Kresel azt tanácsolja, hogy a társulat még meg ne ismertesse magát

Minthogy Thurn is e nézeten van s azt hiszi, hogy a császárné a szövetség létezéséről egyenes tudomást venni nem akar, azt tanácsolta Kreselnek, hogy a herczegnek szóló levelet tartsa vissza, míg Prágából újabb utasítás nem érkezik.

Ennek következtében Thurn gróf azt az utasítást veszi Prágából, hogy a papírokat Kreseltől vegye át, s adja át a hercegnek. Ez 1776. december hó elején meg is történt. December 9-én ugyanis azt jelenti Thurn, hogy a herceget Pozsonyban a lovardában találta, a hol is a papírok átadását követelte. Tartalmuk iránt felvilágosítatván, haragudni látszék, hogy ő felségehez a császárhoz fordultak, a ki ez ügyre nézve ugyan nincsen rossz véleményben, de azt gyermekjátéknak tekinti s nem szereti, hogy abból országos ügyet csinálnak s idegen fejedelmek is beleavatkoznak. Mire gróf Thurn azt felelte, hogy ő felsége a császár a táborban gróf Thurnnal szemben igen kegyesen nyilatkozott a szövetség felől, a min a herceg igen csodálkozott.

De vajon kézbesítette-e Albert herceg a császárnénak az emlékiratot, az nincsen tudva, de nem is valószínű, mint azt egy 1777-iki jelentésből kiveszszük. Ugyanis József Frigyes hildburghauseni herceg, cs. k. táborszer-nagy Braunschweigban való tartózkodása alatt úgy látszik azt a megbízást kapta, hogy Bécsbe visszatérván,

a császárt és császárnét igyekeztek a szövetség iránt jobbra hangolni és számára a hivatalos oltalmat kieszközölni. Erre vonatkozik jelentése, melyben azt írja, hogy Bécsben korántsem uralkodik oly jó vélemény, mint azt a prágaiak feltüntetni igyekeztek, és hogy a császárnétól egyáltalán nem várható semmiféle concessió, a császártól is majd csak akkor, ha egyedül uralkodik.

1780-ban kiesett Mária-Terézia kezéből a jogar, melyet oly hosszú időn át dicsőségesen tartott, és II. József vette kezébe azt, hogy régóta titkon forralt „reformterveit foganatosítsa. Ifjúi hévvel, nem minden elhamarkodottság nélkül fogott munkához, a nélkül, hogy minden dolog folyásában az organikus fejlődés szükséges voltát elismerné s tekintetbe venné.

A szabadkőműveseknek kedvezett; de a nekik engedélyezett szabadságot felhasználták oly valóban titkos társulatok is, mint a rózsakeresztesek, az ázsiai testvérek s az illuminatusok, melyek a szabadkőművesség leple alatt azt kizsákmányolni sőt tönkre tenni igyekeztek. Ezt látván a valódi szabadkőművesek, aggódván szövetségek jö-

vője iránt, a császártól kértek orvoslátot. Hosszas ellenzés után ráállott az, és végre 1785. decz. 11-én bocsátotta ki rendeletét, melyben a szabadkőművességet az állam oltalmába, de egyúttal felügyelete alá is fogadta, és csakis oly városokra szorította, a hol országos kormány székel.

Ezzel a szabadkőművesség oltalmazva volt ugyan, de egyszersmind tehetetlenné téve; mert épen a kisebb városokban, – a hol a rang, felekezet és fajbeli különbségek többnyire kirívóbbak mint a nagy városokban, – várta őt nagy feladat, melynek megoldása immár lehetlenné vált rá nézve. A nagyvárosiak kiváltságává lett, de ezek közül is sokan vonultak vissza, mivel a rendelet egyes kifejezései által sértve érezték magukat.

E fél-szabadság helyébe egész szabadságot reméltek, mikor II. József korai halála után II. Lipót lépett a trónra, ki maga is szabadkőműves révén, azt bizonyára a legnagyobb előnyökben részesíteni fogja. Úgy gondoltak a szabadkőművesek, de csakhamar kiábrándultak. Józsefnek említett rendeletét sem vissza nem vonta.

sem nem módosította, sem egyéb szabadságokban nem részeltette a szabadkőműveseket. Bécsben és Budapesten szabad volt néhány új páholyt alapítani, ez volt minden, az egész. De még az – úgylátszik II. Lipót személyes aegise alatt létesült a „Szeretet és igazsághoz” címzett bécsi páholy is voltak és rózsakereszteszi czélokra szolgált, míg a „Hét csillaghoz” című pesti, s az „Egyesüléshez” című budai páholy alighanem a német befolyás biztosításául engedélyezettett,

Az utóbbi két páholy alapítója Aigner Ferencz kapitány volt, ki 1790–91-ben Prágában állomásozván, ott Magyarországon új páholyok felállítására felhatalmazást nyert. De ezzel meg nem elégedett, hanem visszautaztában II. Lipótnál jelentkezett, ez előtt kifejtette szabadkőművesi nézeteit s ennek folytán a fejedelemtől is engedélyt nyert német páholyok alapítására.

Így keletkezett Pesten 1792. elején a „Hét csillaghoz” címzett páholy, mely a király szóbeli s általánosan hangzó engedélyével meg nem elégedvén, a különös oltalom biztosítását írásban is kívánta.

E czélból 1792. február 27-én kérvényt menesztett Bécsbe, a mely következőleg hangzott:

„Felséges úr!

Az idecsatolt lapon felsorolt s eddigelé Pest szabad kir. városában elszórtan levő szabadkőművesek itt, miután előzetesen felségednél megtudakolták volna, vajon a legmagasabb helybenhagyásra képes lenne-e vállalatuk, a „Hét csillaghoz”¹ című páholyban egyesültek.

A es. kir. államokban lévő s felséged előtt nem ismeretlen igazgatói káptalant, melynek vezetése alatt áll a prágai árvaház és siketnémák intézete, ismerjük el szabadkőművesi ügyeinkben rendi főlebbvalónknak.

Minthogy azonban alattvalói kötelességünknel fogva, valamint a szabadkőművesi szövetség által növekedett kötelességeink folytán a legmagasabb lény iránt tartozó tiszteleten és szereteten kívül, felségednek, mint törvényes királyunknak és törvényeinek tisztelettel, hűséggel és tántoríthatatlan engedelmisséggel tartozunk: szabadkőművesi kötelességeink hű teljesítésének első tanú-

ságát felségednek ezen egyesülésünk-ről s első alapítóiról való jelentéssel kívántuk kimutatni, megígérvén egyúttal szabadkőművesi szóra s hitre, hogy mi testvéresülésünk rendszerét, politikai álláspontunk viszonyaira is alkalmazni s ennél fogva polgártársaink emberi boldogítását előmozdítani akarjuk, de a francia páholyokkal semminemű viszonyba vagy összeköttetésbe bocsátkozni nem fogunk. Kérjük felséged legmagasabb oltalmát és kegyelmét.

Akkorában II. Lipót azonban már a halállal küzdött és néhány nappal utóbb, 1792. márczius 2-án el is hunyt. E folyamodásról tehát semmi esetre sem vehetett tudomást. Elintézése mindazáltal igen gyorsan és remélt értelemben eszközöltetett, meg pedig kabinetbeli levél útján, melyet II. Ferencz a páholy elnökéhez, Aigner kapitányhoz intéztetett, és melyet ím itt adunk vissza hü fordításban:

„Nagyságos úr!

Ő felsége Ferencz király meghagyásából értesítem, hogy ő felsége boldogult atyja parancsára Pesten „A hét csillaghoz” cím alatt újonan alapítandó

páholyt megerősíti s a tiszta hűségre, melylyel annak tagjai fejedelmöknek tartoznak, bizton számít.

Tudósítsa Ön e legfőbb kegyről tiszteletre méltó testvéreit, és parancsoljon velem ezentúl is, a kinek szerencsém van lenni

Bécs, 1792. márczius 16-án

alázatos szolgálja

Gotthardi Ferencz,

valóságos igazgató tanácsosa a legfőbb színészeti udvari igazgatósnak.”

E kabinetbeli irat igen hathatósan czáfolja meg azt az igen elterjedt véle-
ményt, mintha II. Ferencz király, ele-
jétől fogva ellensége lett volna a szar-
badkőművességnek; sőt inkább azt
Bizonyítja, hogy atyja, II. Lipót példá-
jára, nagyobb szabadságot engedett
annak, mint II. József, habár ugyancsak
úgy mint amaz, a szövetség működését
szigorúbb czensura és számosabb titkos
rendőrség által paralysálta.

Egyéb jelek is mutatnak arra, hogy
a fiatal fejedelem kezdetben hajlandó-
sággal viseltetett a szabadkőművesek
irányában. Így p. o. 1792. máj. 21-én igen

kegyesen fogadta egyik bécsi páholy küldöttségét, biztosítván azt azon olta-
lomról, melyet atyja alatt elvezett.

A reakció azonban hatalmasan kezdő mozgatni sötét szárnyait s első sorban a szabadkőművesség ellen is fordult. A fegyverek dolgában a reakció sohasem volt igen válogatós, cz. alkalommal sem. Kivált Hoffman Lipót Alajos, hajdanta a pesti egyetem tanára, volt az, ki kőműves létére nem átalotta nemcsak röpiratokban, könyvekben és folyóiratokban, hanem titkos feladásokban is megtámadni a szövetséget. Már 1793. július 4-én nyújtott be ő felségéhez egy promemoriát arra nézve: miként lehetne az összes titkos társulatokat minden államra nézve a legczélszerűbben ártalmatlanokká tenni. A titkos társulatok alatt Hoffmann – mint azt különféle más alkalommal hangsúlyozza, – nem a szabadkőművességet értette, hanem nevezetesen az illuminatusok rendjét, mely közveszélyű üzelmeit csakugyan az ártalmatlan szabadkőművesség álczája alá elég ügyesen tudta elrejteni.

Így történt aztán, hogy, az illuminatusok ellen irányult rendeletek súlya alatt a szabadkőműveseknek is szenved-

niök kellett. A kormány mind bizalmatlanabbul bánt velök intézkedései mind szigorúbbakká váltak, úgy hogy már-már az összes páholyok.... feloszlására, vonatkozó parancsot vártak.

Ezt megelőzendők, az 1793. év vége felé azt határozták a bécsi páholyok, hogy munkáikat önként beszüntetik, s erről a felségét beadvány útján értesítik. Ez irat magyar fordításban így hangzik:

„Monarcha!

Csendben s egyesült erővel az erkölcsileg szépnek tág s félreismeret mezejét művelni; tehetség szerint az emberiség nyomorát csillapítani; minden egyes tagot az erkölcsi lények magasabb hivattatása felé vezérelni; és testvéri barátok bizalmas körében – kik férfiasan szeretik az erényt, és becsületesen keresik az igazságot, – a mindennapi élet terhei és nélkülözése miatt üdülést és kárpótlást keresni és nyújtani: ez felséges császár, a szabadkőművesi intézmény szelleme s elve.

E szellemet előmozdítani, ez elvet híven követni, ezt tűztek ki az alulírt páholyok kötelességüké és törekvéseik céljává.

E czélnál fogva élvezték az oltalmat és tűrést, melyet számukra a felséged által megerősített Józsefi re: delet biztosít.

Most, felséges úr, midőn c ezélt inkább mint valaha félreismerik, megnehezítik és kétségbevonják; az intézmény méltósága és sajátos szelleme pedig ezek ellen más védelmet nem engednek, mint tiszta öntudatba burkoltan szenvedni, helyesen cselekedni és hallgatni: – most, midőn a politikai láthatár borzasztó jelenségei a közönséges emberben is felizgatják a szenvedélyek szokatlan rugóit, ennél fogva most minden jó állampolgár kötelessége, az igaz szabadkőművesnek pedig kétszeres kötelezettsége, a közcsend fenntartására minden erővel közreműködni és szorgosan kerülni minden alkalmat, mely a félelem, gyanakodás és gyűlölség annyira elterjedt magvának csírázását ha nem is mozdítaná elő, mégis a nép tanulatlanabb részében a fogalmak ama boldogtalan zavarát a belső szervezetükre nézve általánosan nem ismert társulatok iránt, még továbbra is táplálhatná; – most, midőn felséged hű atyai

gondja mind e tekintetekben szint-
 úgy a részek mint az egésznek nyu-
 galmával foglalkozik:

most az alulírt páholyok a leg-
 tisztább hálától készve érzik magu-
 kat, felségedet, nagy kormányzási
 gondjai: egy, bár legcsekélyebb ré-
 szét – a rájuk vonatkozót – im ez
 önkéntes nyilatkozat által oltávoli-
 tani :

Miután a felhozott körülmények
 közt mindinkább lehetlenné lesz
 rájuk nézve a szabadkőművesség
 szép célját a lélek ama felhőtlen de-
 rültségével, mely az üdvös erkölcsi
 épülésre annyira szükséges, és oly
 terjedelemben üzni s elérni, mint azt
 az intézmény szabályai, az állam s
 emberiség java, és a munkások saját
 megelégedése követeli: – közösen
 elhatározták, hogy gyülekezeteiket
 és munkáikat beszüntetik mindaddig,
 inig jobb viszonyok jelen elmélkedé-
 seiket súlytalanítani, majdan meg-
 újított működésüknek sikeresebb
 eredményt, és óhajtaiknak amaz
 élénk biztosítékot nyújtani fogják,
 hogy még kevésbé felvilágosodott
 polgártársaik szemében sem lesznek

érdemetlenek azon kegyelmes hajlandóságra, melylyel felséged még minap a fennálló legfőbb rendeletek oltalmát megerősíteni kegyeskedett. Vagyunk stb.

A „S z e n t J ó z s e f h e z” és
a K o r o n á z o t t r e m é n y -
h e z” cím zett s z a b a d k ö -
m ű v e s i p á h o l y o k e l n ö -
k e i.”

E nyilatkozatot az említett páholyok elnökei 1793. decz. 8-án a császár saját kezeibe tették le, ki őket igen kegyoson fogadván, oda nyilatkozott, hogy ámbár magában a szabadkőművesség ellen semmi kifogás nem emelhető, s ennél fogva a kormány oltalmában eltüretett, mit is kiérdemelni tudott, – mégis helyesen cselekesznek s igen szereti, hogy a bécsiek gyülekezéseiket beszüntetni határoztak, mivel az idők fölöttébb nyugtalanok, más méltatlan szekták hívei is a szabadkőművesség leplébe bújnak s ennek tagjait könnyen félrevezetik, a nép pedig téves véleményeiből és bizonyos előítéleteiből egyhamar ki nem vetköztethető, és mivel a szabadkőművesek eme visszavonulása által a kormány szabad kezet nyer arra nézve, hogy minden más titkos, tehát

már ezáltal is magát gyanússá tevő gyülekezésnek szorgosabban utána fűr-készsen és azokat keményebben megbüntethesse; a minthogy ez, t. i. törvénytelen clubbokra ügyelni s azokat illető helyen feljelenteni, ezentúl is kötelességvé tétessék a páholyok tagjainak.

Ezek után a szabadkőműveseket még legmagasabb kegyéről és jóindulatáról biztosítván, azok képviselőit-e szavakkal bocsátotta el a császár: „Nem sokára talán, úgyis megint csendes idők következnek be.”

De ezek a „csendes idők” nem következtek be egyhamar. A politikai láthatár mind fenyegetőbben sötétedett el és a császárnak a titkos társulattól való aggodalma is annyiban indokoltnak bizonyult 1794-ben, midőn felfedezték a bécsi és magyarországi jakobinusok úgynevezett összeesküvéseit, melyek tagjai tényleg ugyan mitsem tettek volt az állam ellen, de a kiknek államveszélyes tervei mindazáltal büntetendőek voltak.

Ennek folytán a szabadkőművesség a Lajtán túl véglegesen el is tiltatott, s a Prágában és Laibachban még fennálló páholyok hirtelen véget értek.

Hasonló sorsban részesültek a magyarországi páholyok. Itt azonban csodálatos módon egyik páholy még egy álló esztendeig fenn tudta magát tartani, még pedig a legkellemetlenebb viszonyok közt, mert a forradalom rémképe, amelynek karmaiban a monarchiát látták, vagyis erőnek erejével látni akarták, a kormányt a leggyűlöletesebb eszközökhöz folyamodtatta. A kémrendszer legnagyobb virágjában állt. Meg volt ingatva a bizalom apa és fiú, testvér és testvér közt.

A szabad szó, sőt maga a szabad gondolat rettegett az árulás elől. A demagogszaglálás uralkodott az egész országban.

Ily körülmények közt csodás bátorság kellett ahhoz, hogy még Martinovics és társai elítéltetése után is páholy-munkák tartására vállalkoztak Pesten. Ez azonban nem tarthatott sokáig, a szabadkőművesség ily viszonyok közt fenn nem állhatott. Az 1795. év közepe táján bezárult Osztrák-Magyarország utolsó páholya is, az időközben egyesült s „A hét csillaghoz és Egyesüléshez” címzet páholy, ínég pedig 1795. jún. 11-én kelt kabi-

netbeli parancs folytán, melyet gróf Pálffy Károly magyar udvari kancellár s annak idején az összes magyar páholyok nagymestere jegyzett ellen. A legmagasabb „inti malum” latinból fordítva, így hangzott:

„Minthogy a viszonyok mostani helyzete a közigazgatástól követeli, hogy a közjólét megerősítésére minden kétes tett és cselekedetet a legnagyobb figyelemmel kísérje: tehát nem lehet megengedni semmiféle, bármi néven nevezendő titkos vagy zártkörű társulatot. Ennélfogva meghagyta ő felsége a király, hogy oly intézkedések tétessenek, melyek az úgynevezett szabadkőm (ívesek — vagy bármi más néven ismertetnének vagy léteznének — páholyaik tartása haladéktalanul megakadályoztassék s a királyi meghagyás teljesítésére a kormánysszékek elnökei szigorúan ügyeljenek.

E királyi meghagyás a helytartótanáccsal azon célból közöltetik, hogy ehhez képest intézkedhessenek.

A helytartótanács azonban a királyi leirat sürgős hangja által nem hagyta

magát phlegmájából kizavarni, és csak jun 23-án juttatta a páholy elnökéhez, Aigner kapitányhoz az illető utasítást. Ez utasításnak pontosan megfeleltek s ezentúl már nem tartottak páholygyűlést; a helyett a nevezett páholy s az annak tagjaiból alakított, azt vezető „Ferencz, az örökös oroszlánhoz” címzett, úgynevezett skót páholy tagjai értekezletet tartottak, hogy a páholy feloszlataása iránt megállapodjanak. Óhajtandónak mutatkozott azonban, hogy az ügyek lebonyolítására némi haladék nyújtassék. Ennek kieszközlésére a páholy elnöke vállalkozott, 1795. jul. 1-én kérvényt nyújtván be ő felségénél. Halljuk, miként indokolta kérelmét latin folyamodványában.

„Felséges úr!

A törvényesen alakult német szabadkőműves páholyok, melyek „A hét csillaghoz és Egyesüléshez”, valamit magasabb fokokban „Ferencz, az örökös oroszlánhoz” címek alatt Pest-Budán fennállnak, az 1792. év január havában felséged dicső elődje s atyja, boldogemlékezetű II. Lipót császár parancsa folytán alapítottak. Felséged, legkegyesebb császáruk kegyeskedett e páholyt kormányzása

tizenhatodik napján azon megjegyzéssel megerősíteni, hogy felséged a páholy tagjainak rendíthetlen hűségében, melyly el királyuknak tartoznak, nyugton bízik. A páholy feladata, melyet részint a boldogult császár jelölt ki, részint az alulírt nagymester honosított meg, a következő volt: mindenütt jót tenni titokban s a rosszat eltávolítani, kivált pedig az ezen országban fel nem hatalmazott mesterek által felvett és mindenféle szétszórt testvéreket a szükséges utasításokkal ellátni s őket a könnyen felállított törökre jókor és kellően figyelmeztetni, hogy ezáltal óva legyenek ama számtalan veszélytől, mely némely eszme félszeg felfogásából s azoknak imitt-amott lehetséges szándékos forde alkalmazásából, úgy az állam közkárára, mint az egész emberiségre nézve előbb-utóbb keletkezhetnek, s e veszélyeket tehetség szerint elhárítani, a titkos társulatokat pedig, melyek korlátoztál ásuk által csak óvatosabbakká tétettek, de meg nem szűntek: szemmel tartani.

E czél világosan ki van fejtve amaz iratban, melyet alulírt felsé-

gednek 1792. július havában leg-
alázatosabban átnyújtott, még pedig
néhány, pirossal aláhúzott sorban.

Ezen czélnál fogva képes volt a
páholy, fennállásának egész tartama
alatt nemcsak a tartozó s tőle elvárt
hűségnek lelkesmeretesen megfelelni,
hanem egyszersmind az államnak is
csendben és titkon a lehető legna-
gyobb szolgálatokat tenni.

Csak ellenségek azok, kik a sza-
badkőműveseknek titkolódzásukat
bűnül róják fel. s olyanok, kik nem
tudják vagy nem akarják tudni, hogy
az a társulat, melyet tapasztalt és
becsületes férfiak vezetnek; (mit
egyébiránt minden kormány könnyen
elrendelhet és keresztülvihet), mely
tagjait minden nemzetből, államból
és keresztény felekezetből választja
s azáltal a polgári társadalom min-
den rétegébe behatol, alapszabályai
es esküje, de még természeténél fog-
va is, minden egyes államnak, még
a positiv törvények ellen elkövetett
kihágásokra nézve is, épen titokza-
lossága és rejtélyessége által képes
a legnagyobb s olykor egyedüli biz-
tosítékot szolgáltatni.

Ez ellen talán felhozattathatnék, hogy Magyarországon, daczára az előbb létezett szabadkőműves-páholy-nak, mégis létesülhetett bűnös összeesküvés, mely a trón s a törvények elforgatását tűzte ki célul.

De felségedről, a világ legkegyesebb fejedelméről a nevezett páholy tagjai meg vannak győződve, hogy felséged e társulatnak nem fogja hibául felróni azt, a, mit – mivel csupán erkölcsi eszközökkel élhet – megakadályozni képes nem volt, sőt felséged legkegyesebben tekintetbe veendi: mily nagy terjedelmet nyert volna ama bűnös összeesküvés, melyben tévesen összetákolt rendszer által annyi jó ember, csupán tudatlanságból, már néhány éve tereltetett a politikai reformok felé, s talán nagyobbára öntudatlanul a francia rendszer mérgét szívta, magába, ha ez a páholy az összeesküvés fejeinek útját nem állja s azokat, befolyásuknak még biztosabb tévesztésiben nem gátolja.

Mind ez okokra támaszkodva, kéri e páholy tagjai, hogy – miután a f. é. jun. 28-ki helytartói átirattal a

nagymesterrel közölt f. é. jun. 11-én
kelt legmagasabb leirat értelmében
mindennemű titkos és zárt társulat
közt az úgynevezett szabadkőműves
páholyok látogatása is eltiltatott, –
neki mint egyedüli, s egyedül fel-
ségedtől függő kegyelem háromhavi
idő engedtessek ügyeik lebonyolítá-
sára s a meghagyott teljes feloszlás
ezközlésére, és hogy ez alatt a tör-
vényes, de esetről esetre bejelentendő
gyülekezések legvegyesebben meg-
engedtessek, – a mi egyetlenegy
bécsi páholynak sem tagadtatott meg.
Ellenben kötelezik magukat a
nagymester, a tisztviselők és hiva-
taltokok mind azért, a mi eddig
történt és mi felséged legkegyesebb
helybenhagyásával ezentúl történik,
felelősséget vállalni, úgyszintén az
eredeti irományokat megőrizni, és
valahányszor kívántatik, felségednek
vagy küldöttjének őszintén és híven
mindenről számot adni, végül pedig,
hogy a szabadkőművesek feloldha-
tatlan esküjéhez képest egyenkint
mint jó szabadkőművesek és hű
állampolgárok, mint jó és hű ba-
rátok maguk közt élni és halni
fognak.

Felségednek legalázatosabb, legengedelmesebb és őszinte hűséggel lekötöztetett szolgálói, a páholy tagjai nevében

Aigner,
páholy-nagymester.”

A felelet erre a kabinotbeli tanácsnak jul. 28-án keltkövetkező resolútiója volt:

„Ő felsége kegyeskedett a legalázatosabb előterjesztés folytán legkegyelmesebben elrendelni: miután a szabadkőműves-rendben a vagyoni ügyek rendezése sokkal rövidebb idő alatt és szertartásos páholyok tartása nélkül is ezközölhető, de meg ezen gyülekezetek folytatása főleg a rossz példaadás végett aggályos lenne; a kérvényezőknek megengedtetik tehát, hogy hátralékos ügyeiket egy e célra ki küldendő hivatalnok jelenlétében elintézhessék. Egyébiránt utasítatik a páholy lelépő elnöksége, hogy az okmányokat és jegyzőkönyveket biztos megőriztetés végett indorsálva átadja és végre mindenről hivatalos jelentést terjeszzen be.

A cs. k. rendőri udvari hivatal:
Sardagna.”

Ezt a végzést, úgy látszik, nyomban követte egy királyi leirat Aigner kapitányhoz, a melyet azonban csak egykorú másolatban bírván, keletét ki nem tehetjük; íme adjuk fordítását:

„Aigner kapitány! Rendőri udvari hivatalomtól vette ön elhatározásmat, hogy formális páholy tartására a kérvényezett további összejöveteleket főleg a rossz példaadás végett aggályosnak tartom és meg nem engedhetem – azon utasítással, hogy a páholy okiratait és jegyzőkönyveit biztos őrizet végett lepecsételve terjeszse be.

Mint hogy azonban önnek mint nagymesternek és főigazgatónak szükségképen kell hogy tudomása legyen különböző titkos társulatok magasabb fokairól s összefüggéséről, és magánlevéltárában tehát teljes bizonyossággal ide vonatkozó okmányok vannak, vagy másutt őrzött ékről tudomása lesz, a melyek bírása a mostani körülmények közt az államra nézve sokkalta fontosabb a közönséges páholy-iratoknál: ezek folytán szükségesnek látom önnek különö-

sen meghagyni, hogy mind e papírokat nemcsak szorgosan megőrizze és megőriztesse, hanem a mellett bárkivel való közlésüktől tartózkodjék mindaddig, míg e részben akaratomat ujabban ki nem jelenteném.

Egyébként titokban tartandó e meghagyás mindenki előtt, kit nem illet, mi által, valamint a meghagyás pontos teljesítése által, az irántam tartozó hűség és különösen fogadott kötelesség teljesíttetni fog, – a mit mindenkoron fogok tudni elismerni.” Ez a királyi levél is bizonyítja, hogy Ferencz király a szabadkőművesek iránt egyáltalán nem viseltetett rossz indulattal s azok gyülekezéseit leginkább a rossz példa végett tilalmazta. Ezt az érzületét meg is őrizte élte napjáig. Ennek tanuságául szolgálhat, hogy fia Ferdinánd, az utóbbi király nevelőiül notariée ismert szabadkőműveseket alkalmazott.

Aigner kapitány folyamodványának egyik pontja különös figyelmet érdemel. Abban páholya nyíltan és határozottan magának tulajdonítja azt az érdemet, hogy Martinovics és társainak összeeküvését a kormánynak feljelen-

tette Feljelentette pedig, mert korábban minden páholynak és minden szabadkőművesnek kötelességévé volt téve, hogy az állam ellen irányuló titkos szövetségeket vagy összeesküvéseket feljelentse. Hogy a vizsgálat oly rettenetes fordulatot vett, s véres véget ért, azt természetesen sem ők, sem más akkorában nem tudhatta.

Az ellen, hogy Aigner kapitány vagy páholy-tagjai közönséges kémek- vagy agents provocateurs-ként szerepeltek volna: minden szól. Aigner kapitányra nézve különösen irományai és levelezései bizonyítanak, melyek Őt tetőtől talpig becsületes s a szabadkőműves-ségért lángolva buzgólkodó férfinak tüntetik fel, valamint az a körülmény, hogy utóbb minden fáradságának daczára sem tudott előléptetést vagy megfelelő hivatalt nyerni, és öreg napjaira kénytelen volt, kapitányi nyugdíjából szegényesen tengődni. Nyilván nem szerzett érdemeket a kilátásba helyezett legmagasabb elismerésre, be nem szolgáltatván úgy a bekívánt államveszélyes iratokat – mert olyanok birtokában nem volt, – mint a páholy-irományokat, melyeket nagy mennyiségben gyűjtött össze és hűségesen őrzött

meg, és melyek ma Osztrák-Magyarország múlt századi titkos társulatai történetének gazdag forrásául szolgálnak.

Megemlítettük, hogy Ferdinánd koronaherceg néhány nevelője szabadkőműves volt. Feltehető tehát, hogy ő szintúgy mint atyja, egyénileg jó indulattal viseltetett a szabadkőműveség iránt, hajlandóságát azonban az állam érdekeinek alárendelte. Már pedig mindkettejük miniszterei oda működtek a reactió e virágkorában, a mely Metternichben culminált, hogy az állam úgy kormányozható legjobban és legbiztosabban, ha a népek lehetőleg elbutítva, merev tespedésben tengődnek, és köztük a szellem minden szabad mozdulata kérlelhetetlenül fojtatik el csirájában.

Az idők szelleme meghazudtolta az ily nézeteket, s az ócska lomot halomra döntvén, fényesen igazolta, hogy az a fejedelem uralkodik legszerencsésebben, a kit szabad és művelt nemzet szeretete vesz körül, mint a mesebeli tündérkirályt a gyémánt bástya.